

DIANA MANDACHE

Editor

ISTORIE
CU BLAZON

Povestea vieții mele Capitole târzii

Memorii regăsite ale reginei Maria

CORINT
BOOKS

DIANA MANDACHE

Editor

Povestea vieții mele Capitole târzii

Memorii regăsite ale reginei Maria

Cuvânt-înainte de Dominic Lieven

Traducere din engleză de Valentin Mandache

**Ediția a III-a revizuită
(cu noi fotografii)**

CORINT
BOOKS
— 2024 —

REGINA MEMORIALISTĂ

intre monarhii României, Maria a fost cea mai carismatică, admirată și mediatizată de presa internațională. Memoriile diplomaților, politicienilor și scriitorilor vremii au prezentat-o într-o lumină favorabilă. În timpul Primului Război Mondial, ea și-a dobândit aura unei femei curajoase. Nonconformismul său a fost adeseori criticat, fiindu-i reproșate vanitatea și dorința exagerată de a fi în lumina reflectoarelor. Oricum ar fi interpretat, acest lucru a adus beneficii României, și mulți dintre contemporanii ei recunoșteau că „România are chipul reginei Maria”.

Acest ultim volum al memoriilor sale, *Capitole târzii*², un manuscris nepublicat până acum³, s-a crezut pentru mult timp că a fost distrus de regele Carol al II-lea, după moartea mamei sale. Ultima secretară particulară a Mariei, Christine Galitzi, știa despre „noua carte pe care o scria regina, fiind o continuare a *Poveștii vieții mele*”. Aceasta credea că „după moartea Mariei, Carol al II-lea a dispus distrugerea manuscrisului”⁴.

La scurt timp după publicarea primului volum din *Povestea vieții mele*, reginei i s-a propus să continue scrierea captivantelor sale amintiri. Prima mențiune în legătură cu începerea redactării celui de-al patrulea volum de memorii a fost făcută în 1934, în

² Titlul manuscrisului reginei a avut două variante: *Capitole târzii din viața mea* sau *Capitole târzii*. Pentru ediția a III-a am ales varianta simplificată, *Capitole târzii*.

³ După 7 ani de cercetări, manuscrisul a fost identificat în 2001. Prima ediție a memoriilor am publicat-o în 2004 la editura Sutton din Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, sub titlul *Later Chapters of My Life. The Lost Memoir of Queen Marie of Romania*.

⁴ Paul Minet, „Even More Reading Between the Lines. Some final Interpolations by Miss Grizel Gray of Walmer”, *Royalty Digest. A Journal of Record*, Vol. XI, nr. 10 (Marea Britanie, aprilie 2002), p. 298.

corespondența reginei cu Ray Harris Baker⁵, bibliotecar la Biblioteca Congresului și fondatorul de mai târziu al colecției „Regina Maria” la Kent State University din Kent, Ohio.

Finalizarea acestui volum de memorii a continuat cu multe dificultăți cauzate de frica generată de presiunile exercitate de fiul său, regele Carol al II-lea, care era gelos pe regină, din cauza recunoașterii prestigiului ei în întreaga lume. Drept consecință, Maria a luat decizia de a-și adăposti documentele personale. Ca o precauțiune suplimentară, încă din 1931, a avut consimțământul ginerelui său, regele Alexandru al Iugoslaviei, pentru a primi o parte din corespondența sa la Belgrad sau la legația iugoslavă din București. Documentele din arhive⁶ confirmă teama Mariei, începând cu anii 1930, și dorința sa de a-și adăposti jurnalele și alte acte personale, la Legația britanică din București. Aceasta era o acțiune politică sensibilă, fiind posibilă numai pentru scurt timp, pentru a evita crearea de complicații. Intenția vremelnică a reginei Maria de a depozita câteva cutii cu hârtii – materiale ale memoriilor sale – într-un loc sigur poate fi comparată cu situația oarecum similară a împărătesei Frederick (Victoria) și a fiului ei, kaiserul Wilhelm al II-lea. Aceleași temeri și restricții au determinat mai târziu ca memoriile împărătesei și documentele personale ale fostului împărat Frederick al III-lea să fie scoase în secret din Germania prin intermediul ambasadei britanice din Berlin și depozitate în Anglia.

Din prima zi ca rege, Carol i-a impus mamei sale să nu se amestece în politică. Dezacordurile au condus la retragerea Mariei, de cele mai multe ori la Bran sau la Balcic. Pentru anihilarea influenței politice a reginei, Carol al II-lea a ordonat să fie urmărită în secret și să-i fie raportate toate conversațiile private de la Palatul Cotroceni în mod special. Acesta a încercat, și de multe ori a reușit, să o împiedice pe regină de a-și mai primi prietenii vechi la palat, bănuind că toate criticile la adresa lui erau pornite de la Cotroceni. Cu toate acestea, Maria a dorit evitarea oricărui conflict deschis cu fiul ei. Chiar și așa, Carol i-a impus restricții severe privind persoanele care o puteau vizita la reședințele sale, corespondența privată, precum și deplasările. În asemenea condiții, pentru Maria devenea dificil să scrie ceva ce ar fi putut deranja persoane din camarila regală, care între timp câștigaseră putere.

⁵ Ray Harris Baker (1907–1963), autor american, bibliotecar, mason.

⁶ În Arhivele Naționale Române, București (în continuare, ANR), Fond Regina Maria (RM), corespondența reginei cu principele Nicolae, regina Maria a Iugoslaviei, sau cu Ileana, arhiducesă de Austria.

Prințului Barbu Știrbey⁷, un vechi sfătuitor al regelui Ferdinand și un prieten bun al reginei Maria, i-a fost interzis accesul la Curte. Știrbey era cel ce cunoștea multe întâmplări savuroase despre Carol de pe vremea când acesta renunțase la moștenirea tronului, în 1919. Regele avea o echipă specială de informatori care căutau dovezi incriminatorii pentru a-l învinui de complot împotriva monarhului, situație care a dus în cele din urmă la decizia lui Știrbey de a se autoexila.

În acest context tensionat în care trăia regina, Stephen Gaselee⁸, agentul său literar, îi recomandase în octombrie 1937 să renunțe la ideea de a scrie un al patrulea volum de memorii, tocmai din cauza restricțiilor impuse de regele Carol al II-lea⁹. Pe de altă parte, Ray Harris Baker, prietenul american de corespondență, în ianuarie 1938 o încuraja pe regină, declarând: „știi câte lucruri ți-ai propus și care te-ar face fericită – să termini volumul al patrulea de memorii, cartea despre flori de care îmi vorbeai, cartea de povești pentru copii cu ilustrațiile Sulamitheii Wulfing și alte multe proiecte ale reginei-artist care în trecut au îmbogățit spiritualitatea lumii, dar și în viitor va face același lucru”¹⁰. Regina s-a decis să continue scrisul și numai o boală fatală a împiedicat-o să-și finalizeze volumul memorialistic.

Memoriile au existat în cel puțin o variantă dactilografiată și au fost trimise, la acea vreme, în afara României pentru păstrarea lor în siguranță. De atunci nimic nu s-a mai aflat despre locul unde erau adăpostite. În 1939, după moartea Mariei, revista britanică *Cornhill Magazine* a publicat, în trei numere, fragmente din aceste memorii, într-o formă puțin diferită față de cele publicate astăzi. În versiunea din *Cornhill*, titlurile – „Misiunea mea. I. În Paris”, „Misiunea mea. II. La palatul Buckingham”, „Misiunea mea. III. Din nou la Paris”¹¹ – diferă de original. După cum precizează revista, în timpul vieții, regina Maria a României, fiica Ducei de Edinburgh și a Marii Ducese Maria Alexandrovna,

⁷ Prințul Barbu Alexandru Știrbey (1872–1946), nepot al domnitorului Țării Românești Barbu Dimitrie Știrbey (1849–1856); premier pentru scurt timp în 1927; sora sa Elisa era soția lui Ion I.C. Brătianu; Barbu a fost căsătorit cu Nadeje Bibescu. Apelativul *Good Man* (*Omul bun*) a fost folosit de regina Maria, dar și de principesa Ileana.

⁸ Stephen Gaselee (1882–1943), diplomat, scriitor, bibliotecar la ministerul de externe britanic; donator generos de cărți către biblioteca Universității Cambridge.

⁹ ANR, RM, III/ 469, Scrisoarea lui Stephen Gaselee către regina Maria, 15 octombrie 1937, Londra.

¹⁰ Kent State University, Colecții speciale – regina Maria, Ohio (în continuare KSU), Scrisoarea lui Ray Harris Baker către regina Maria, 11 ianuarie 1938.

¹¹ *The Cornhill Magazine*, Vol. 160, nr. 958 și 959, Londra, 1939.

a publicat trei volume memorialistice cu titlul *Povestea vieții mele*, care s-au bucurat de o largă popularitate. Un al patrulea volum era în pregătire, dar a rămas neterminat la data morții ei și nu a mai apărut niciodată. „În acest număr al revistei și în celelalte două care vor urma – se consemna de către editor – veți citi mărturia Majestății Sale cu privire la misiunea diplomatică neoficială de la Paris și Londra, îndeplinită în beneficiul României, la cererea regelui Ferdinand, în martie–aprilie 1919.”¹²

Manuscrisul original conține însă capitole cu titlul simplificat „Conferința de pace”, „Anglia” și „Din nou la Paris”. De asemenea, în 1942 Ray Harris Baker menționa manuscrisul neterminat în broșura *O colecție despre regina Maria a României și despre România de la 1866 la 1941*. El confirma că ar fi avut o „copie dactilografiată împreună cu o scrisoare semnată de bibliotecarul ministerului de externe din Londra, care atesta autenticitatea memoriilor”¹³. După război nu s-a mai auzit nimic despre soarta acestui manuscris; existența lui era îndoielnică. Se părea că extrasele memorialistice publicate de revista *Cornhill* aveau să fie unicele apărute vreodată. Dar pe la mijlocul anilor 1990, citind cu atenție corespondența dintre regină și Ray Harris Baker, precum și multe alte materiale din diferite arhive conținând documente referitoare la regina Maria, mi s-a întărit convingerea că manuscrisul sau copia dactilografiată existau depozitate undeva, în arhivele românești, americane sau britanice. Evident, această încercare părea a fi asemenea căutării acului în carul cu fân, un lucru minuțios. În cele din urmă, după șapte ani de cercetări, norocul mi-a surâs la Arhivele Naționale ale României, din București. Acolo, după ce am recitit inventarul, m-am decis să arunc o privire și asupra unui dosar aparent neimportant, descoperind astfel manuscrisul printre multe alte documente nesemnificative.

Ceea ce am găsit era o relatare a vieții reginei Maria, din 1918 până în 1922, și noile configurații politice văzute de regină ca martor al evenimentelor după sfârșitul războiului. Paginile respective vorbeau despre vizitele neoficiale la Paris și Londra, și despre rolul pe care regina l-a jucat în contextul Conferinței de Pace, despre conexiunile ei postbelice cu familiile regale europene și în special cu cea britanică, precum și despre ultima întâlnire a Mariei cu mama sa, Ducesa de Coburg. Toate aceste

¹² *The Cornhill Magazine*, Vol. 160, nr. 959, Londra, 1939, p. 433.

¹³ Ray Harris Baker, *A Collection concerning Marie Queen of Romania and the Romania of 1866 to 1941*, Washington, 1942, pp. 2–3.

amintiri, publicate pentru prima oară după aproape șapte decenii, și republicate acum într-o nouă ediție, reprezintă o contribuție la istoriografia regală. Importanța acestui document este cu atât mai mare, cu cât a fost semnat de o scriitoare talentată, care din postura de monarh era cel mai bine situată față de evenimente, pentru a putea aprecia critic momentele cruciale ale României în cadrul istoriei europene. Pentru a întregi aceste memorii, am adăugat însemnările reginei cu privire la încoronare, ceremonialul suprem regal din octombrie 1922, completate de sinteza evenimentelor care aveau să urmeze până la moartea sa.

*

Principesa Maria s-a născut la 29 octombrie 1875 la Eastwell Park, lângă Ashford, în comitatul Kent. Era fiica lui Alfred, duce de Edinburgh, și a Mariei Alexandrovna, născută mare ducesă a Rusiei. Nepoată a reginei Victoria și a țarului Alexandru al II-lea al Rusiei, Maria a devenit principesă a României prin căsătoria ei cu Ferdinand de Hohenzollern-Sigmaringen, principe moștenitor al României, la 10 ianuarie 1893. Ea devine regină a României, țara de adopțiune, la 11 octombrie 1914, când Ferdinand și-a asumat tronul după moartea regelui Carol I.

Regina Maria este cunoscută în lumea întreagă pentru acțiunile ei caritabile și pentru munca de infirmieră pe front, în timpul Primului Război Mondial. A luat parte la eforturile politice și diplomatice care au dus la unificarea României, în 1918. În afară de acestea, Maria a devenit și o bine cunoscută scriitoare, mai ales după război.

Încă din copilărie, principesa Maria de Edinburgh avea o imaginație debordantă și obișnuia să spună, cu mare plăcere, povești surorilor ei. A fost crescută și educată în epoca victoriană, cunoscând opera lui Shakespeare de pe scenele teatrelor din Londra și Coburg. Era de asemenea familiarizată cu dramele lui Goethe și Schiller. Dar mai ales era fascinată de poezia engleză a lui Tennyson, Shelley, Keats și Yeats.

Mai târziu a devenit captivată de filosofie, arătând un interes special pentru lecturi din Nietzsche și Rabindranath Tagore, lecturile regăsindu-se ulterior în propriile sale creații, cum ar fi *Adevărata regină Maria: Povestea unui suflet* sau *Visătorul de vise*. În corespondența Mariei cu poetul de origine libaneză Khalil Gibran, pregătind publicarea volumului *Profetul*, ea se arăta extrem de interesată de tema filosofică a tragismului

existențial. Dar adevărata creație pentru Maria devenise înțelegerea adevărului prin propriile ei simboluri.

Regina obișnuia să revină cu plăcere la lectura legendelor scandinave și scoțiene sau la cea a Bibliei. Toate aceste esențe au transformat-o într-o scriitoare sensibilă, ale cărei emoții artistice erau redată vizual, prin tehnica mânăuirii unui stil narativ inconfundabil.

Referitor la primele încercări literare, ea notează: „Nu știam nimic despre scris, despre stil și compoziție, ori despre regulile jocului dar știam să conjur frumusețea și emoția. Și mai aveam și un vast depozit de cuvinte”¹⁴. Cu aceste atuuri a scris despre fratele ei, scrieri intitulate „Amintirea ultimelor clipe ale lui Alfred printre noi”¹⁵, rememorând scene din

Missy costumată pentru a interpreta rolul din „Visul unei Domnițe”.

anul 1898, parte a istoriei familiei de Edinburgh, Alfred fiind principe ereditar de Saxa-Coburg-Gotha. După moartea acestuia timpurie în 1899, însemnările Mariei devin și ele o consemnare inedită de istorie a familiei, aparținând unei perioade pline de aspirații artistice ale principesei.

Ca tânără mamă, Maria obișnuia să le spună copiilor ei povești. La îndemnul unuia dintre copiii săi a început să scrie basme. O influență importantă au avut-o și piesele de teatru care se puneau în scenă la reședința ei de la palatul Cotroceni. La 22 mai 1904, principesa Maria a organizat câteva spectacole în parcul Cotroceni, în

¹⁴ Marie, Queen of Romania, *The Story of My Life*, Vol. II, ediția a V-a, Cassell, Londra, 1935, p. 333.

¹⁵ ANR, RM, III/97, Principesa Maria, *Souvenir of Alfred's last stay with us*, octombrie 1898.

beneficiul orfelinatului „Materna”. Una dintre piesele jucate a fost „Visul unei Domnițe”, o pantomimă regizată de Alexandru Davila¹⁶. Era un obicei în acea epocă să se joace teatru cu actori amatori din rândul celor din înalta societate. Astfel că, în „Visul unei Domnițe”, Maria a jucat rolul principal, iar copiii ei, Carol și Elisabeta, pe cele ale pajilor, celelalte roluri fiind interpretate de aristocrați români. Toate aceste scenete de teatru au inspirat-o mult în începuturile sale de scriitoare.

La început Maria își închipuia că putea scrie numai povești, dar încetul cu încetul compoziția a evoluat înspre un stil original. Treptat, a înțeles că poate să scrie romane sau poezii. O altă etapă distinctă a scrierilor sale a constituit-o războiul, ani în care a scris pentru soldați și articole pentru ziare. Tot atunci a publicat în folosul celor răniți și al orfanilor.

Publicarea autobiografiei *Povestea vieții mele* a coincis cu maturitatea artistică. Căci memoriile reginei Maria sunt superioare oricăror altor memorii ale unui personaj regal din epocă. Presa europeană a văzut literatul din regină, o tradiție a familiei regale române începută de regina Elisabeta¹⁷. Și era o fericită coincidență faptul că amândouă erau atât de talentate. Regina Elisabeta a încurajat-o de la bun început pe Maria, când și-a dat seama de realul talent al acesteia. „La început, când mi-am dat seama că pot scrie”, își amintește regina Maria, „produceam istorioare triste, în modul cel mai natural, instinctiv. Când am scris «O viziune a bucuriei», printre cele treisprezece viziuni, care erau toate triste, am încheiat din instinct într-o notă tristă care conținea, însă, atâta frumusețe!”¹⁸.

Prima carte a Mariei care a văzut lumina tiparului a fost *Crinul vieții*. Ediția engleză a fost tipărită la București de A. Baer în 1912, iar în anul următor editura Hodder & Stoughton a publicat o ediție la Londra, cu ilustrații de Helen Stratton. În prefață, Carmen Sylva scria: „O tânără mamă, un artist adevărat, povestind o poveste este cea mai mare bucurie din lume”. Maria însăși spune despre această carte: „am scris-o pentru copiii mei ca un prea plin de frumusețe al inimii”¹⁹. Cartea a fost tradusă în românește în 1913, de către Elena Perticari-Davila, și a apărut la editura Socec. Loie Fuller și Gab Sorère au produs la București versiunea cinematografică a lucrării. În 1919 Maria nota în

¹⁶ Constantin Bacalbașa, *Bucureștii de altădată. 1901–1910*, Vol. III, ediția a II-a, Editura Ziarul Universul, București, 1936, p. 75.

¹⁷ A scris sub pseudonimul Carmen Sylva.

¹⁸ ANR, RM, III/62, f. 242.

¹⁹ Ray Harris Baker, *A Collection...*, p. 3.

jurnalul ei: „Am lucrat cu Loïe Fuller și am pus la punct detaliile pentru «Crinul vieții» care urmează să-și facă debutul pe scenă în Anglia, în decembrie, regizat de Loïe Fuller, cu participarea trupei sale de dans și a Mărioarei Voiculescu”²⁰.

Regina a continuat să scrie, publicând peste 30 de volume. În același timp, apăreau ediții în diferite limbi străine, printre care și japoneza. Preocupările ei acopereau o largă gamă stilistică, de la cărți pentru copii, la proză scurtă, romane, memorialistică și poezie. Multe dintre nuvele au fost adaptate pentru teatru, balet sau chiar film. Deși a scris mult și diverse genuri literare nu toată opera ei este cunoscută. Însemnările zilnice din cele 100 de caiete, corespondența cu prietenii, familia sau oficialii timpului, din toate acestea emană o personalitate puternică, un scriitor desăvârșit și talentat.

Prietenii reginei cunoșteau obiceiul acesteia de a scrie dimineța devreme. Maria își consemna în jurnal timpul pe care-l acorda scrisului în Salonul de aur sau în Camera norvegiană de la Palatul Cotroceni, locuri preferate pentru creație. Dar în timpul războiului inspirația nu mai avea un loc preferat. După cum observa William T. Ellis, „înainte de a-și descoperi talentul de scriitor, regina și-a exprimat dragostea pentru natură cu ajutorul pensulei – *gândesc în culori*, obișnuia să spună. Așa cum arată scrierile sale, înainte de toate ea era un artist, cu spirit fin de observație, fiind capabilă să reproducă atât litera, cât și spiritul scenei sau locului respectiv. Traducerea românească a operelor sale a devenit extrem de populară printre ai săi”²¹. Regina Maria obișnuia să scrie în limba engleză, existând însă și texte în limba română, în special din perioada Marelui Război, atunci când a suferit în refugiu.

Memoriile reginei Maria: *Povestea vieții mele*

Redactarea memoriilor începuse în anii 1920, publicarea celor trei volume fiind posibilă în primă ediție abia în anii 1934–1935. După război, Maria lucrase la câteva manuscrise autobiografice, precum „Adevărata regină Maria. Istoria unui suflet”, scrisă între 1922–1923, și „Cartea de aduceri aminte”, elaborată între 1925–1926.

²⁰ ANR, RM, III/120./ Mărioara Voiculescu (1885–1976), actriță.

²¹ William T. Ellis, „Rumania's Soldier Queen”, în *Century Magazine*, Vol. 96, iulie 1918, p. 338.

La sfârșitul anilor 1920, Stephen Gaselee, executorul literar al reginei, a început negocierile cu mai multe agenții, edituri și redactori. În decembrie 1927, Gaselee a recomandat ca memoriile să fie încredințate agenției literare Curtis Brown²² care a trimis spre editare primul volum de memorii. În 1929, Gaselee o informa pe Maria că primiseră o ofertă avantajoasă de la editura Cassell din Londra²³. Negocierile s-au desfășurat pe parcursul mai multor ani, atât în Marea Britanie, cât și în SUA, astfel încât abia în august 1933²⁴ au primit o ofertă fermă care să publice acest gen de literatură. Printre cei care primiseră manuscrisul erau Curtis Brown și Lee Keedick, ultimul fiind agentul literar al reginei în America. *Saturday Evening Post* publicase în seriale capitole din jurnal, sub titlul „Viața mea ca principesă moștenitoare”, între 1933–1934, iar în martie 1934 Gaselee anunța că fusese încheiat un contract cu editorul Charles Scribner. În toamna aceluiași an, Cassell în Londra și Scribner în New York publicau simultan primele două volume memorialistice²⁵.

Publicarea celor trei volume cu titlul *Povestea vieții mele* în anii 1934–1935 i-au adus faima reginei Maria. Memoriile au fost tipărite cu rapiditate în mai multe limbi, printre care franceză, română, germană, poloneză, cehă, suedeză, italiană și maghiară. În România, scriitorul D.V. Barnoschi recunoștea că într-un viitor apropiat cartea „va fi înscrisă alături de acele memorii care au statornicit gloria unor scriitori”²⁶.

După prima ediție americană din 1934 a mai urmat o reeditare. În 1935 Scribner a publicat un al doilea volum, intitulat *Calvarul, povestea vieții mele*²⁷. Memoriile au fost retipărite în facsimil, la New York, în anii 1970, demonstrând astfel succesul longeviv al cărții.

Ediția britanică a volumului *Povestea vieții mele* s-a bucurat de un imens succes, cunoscând mai multe ediții între 1934 și 1936. Din iulie 1936, primul volum a avut șase tiraje, iar volumul al doilea se afla la a cincea ediție în decembrie 1935. Volumul al treilea,

²² ANR, RM, III/330, 13 decembrie 1927, Londra.

²³ ANR, RM, III/371, 5 noiembrie 1929, Londra.

²⁴ ANR, RM, III/395, 21 august 1933, Londra.

²⁵ ANR, RM, III/ 411, 16 aprilie 1934, Londra.

²⁶ D.V. Barnoschi, *Recenzie. Maria, Regina României. Povestea Vieții Mele*, Editura Cultura românească, București, 1936, p. 18.

²⁷ KSU, Scrisoarea lui Charles Scribner către Ray Harris Baker, 5 noiembrie 1941, New York.

Regina scriitoare, Londra, 1934.

publicat în martie 1935, ajunsese la trei ediții în doar câteva luni. Veniturile obținute din drepturile de autor au fost depuse în contul reginei de la Banca Coutts²⁸.

În 1936 se publica și o versiune românească, în traducerea Margaretei Miller-Verghi. După căderea regimului comunist, în 1989 cartea a fost extrem de așteptată, fiind interzisă aproape cincizeci de ani. Editurile Moldova, Porțile Orientului la Iași și Eminescu la București au publicat trei noi ediții în 1990, 1991 și 1998. *Povestea vieții mele* arată o regină în plină maturitate artistică. După publicarea cărții, Maria a fost invitată să prezideze dineul celei de-a 145-a aniversări a *Fondului Literar Regal*, din Londra. În discursul „Prosperitate Fondului Literar Regal” ea și-a exprimat deosebita plăcere de a fi prezentă într-o asemenea calitate, lucru ce însemna o mare onoare tocmai pentru că era prima femeie care primise o asemenea invitație. Acolo a rememorat cât de bine au fost primite cărțile ei și a ținut să spună tuturor cât de mult însemna acea recepție, pentru că nu-și imaginase vreodată că într-o bună zi va fi recunoscută ca scriitor²⁹.

Succesul memoriilor i-a adus reginei un prestigiu imens. În ianuarie 1938 directorul artistic al Televiziunii naționale franceze, Georges Dilmare³⁰, i-a cerut acordul pentru a adapta la radio și televiziune scrierile ei „Stealers of Light”, „Voice on the Mountain” și memoriile.

În *Povestea vieții mele*, regina oferă o descriere a primilor ani de căutări, ani plini de conflicte și dificultăți, în lupta împotriva obstrucțiilor de tot felul. Fără îndoială, nu ne spune totul, dar suficient încât să-i putem admira onestitatea judecăților, felul în care își asumă partea ei de vină. Un spirit generos străbate întreaga carte, autoarea neîncercând să-și cosmetizeze imaginea. „Deși îi critică pe cei care i-au complicat tinerețea, n-o face cu răutate. Umorel se face simțit adeseori, dar râsul ei nu este malițios; ea vede spontan partea amuzantă a lucrurilor și nu se cruță nici pe sine atunci când e de răs”³¹. Acestea sunt chiar remarcile reginei, scrise la persoana a treia într-o biografie a regelui Ferdinand, modalitate care i-a părut mai ușoară pentru a se autocaracteriza. Mary Colum scria în 1935, în revista *The Forum*, că autobiografia reginei era la fel de interesantă de citit ca și cea a lui H.G. Wells:

²⁸ ANR, RM, III/439, Scrisoarea lui Stephen Gaselee către regina Maria, 27 februarie 1935, Madeira.

²⁹ Tăieturi de presă dintr-un ziar britanic, colecție privată.

³⁰ Arhivele Muzeului Național Peleş, Scrisoarea lui Georges Dilmare către regina Maria, 12 ianuarie 1938.

³¹ ANR, RM, III/58, ff. 97–98.

Ca și el, regina este o personalitate viguroasă, un caracter fără complexe evidente și, la fel ca Wells, s-a apropiat cât de mult a putut de ceea ce a dorit să realizeze în viață... Are aceeași forță de a portretiza în cuvinte, oferind tablouri vii și memorabile ale figurilor regale europene, astfel încât cartea ei este o adevărată arhivă pentru orice istoric³².

Și într-adevăr, cartea oferă o antologie memorabilă de portrete: al mamei sale Maria Alexandrova, al bunicii regina Victoria, al surorii ei Ducky, apoi Carmen Sylva (regina Elisabeta a României), „Unchiul”, regele Carol I al României, verișoara sa Charly, principesa de Saxa-Meiningen, premierul Dimitrie Sturdza, istoricul Nicolae Iorga, Albert Thomas, ducele de Coburg – bătrânul unchi, „tanti Ella”, împăratul Wilhelm, contesa Tolstoi Alexandrina, Ion I.C. Brătianu – sau I. Kalinderu, șeful Domeniilor Coroanei Române –, al soțului ei regele Ferdinand și al țarului Ferdinand al Bulgariei. Există, de asemenea, portrete din timpul războiului, cele mai impresionante fiind cele ale țarului Nicolae al II-lea și al țarinei Alexandra Feodorovna. Maria nu a uitat nici crimele săvârșite de bolșevici care au dus la moartea rudelor sale. Amintirile despre soarta lor, din anii 1917–1918, sunt documente valoroase. Dar a scris și despre oameni din afara cercului regal. „Sunt multe nume și descrieri ale unor persoane obișnuite, pe care nu le vreau uitate pentru că viața mea n-ar fi completă dacă aș vorbi numai despre mai-marii acestei lumi”³³. Una dintre cele mai afectuoase mărturii se referă la bona ei, Pitcathly:

o minunată scoțiană vârstnică pe care o revăd în toată frumusețea ei, căci Nana chiar ne-a dichisit, ne-a curățat și ne-a lustruit ca pe niște căluți răsfățați; încă mai simt în umeri mișcarea pe care o făceam ca să-mi pot vedea propriu-mi păr prins în coada strălucind de curățenie³⁴.

Maria spera ca opera ei să fie suficient de descriptivă pentru a capta atenția cititorilor. Voia să știe că fiecare cuvânt era bazat pe fapte: „Toate portretele sunt reale. Când am avut ceva dezagreabil de spus despre cineva, fie că sunt, fie că nu mai sunt în viață,

³² Mary M. Colum, „The Queen and Mr. Wells”, *The Forum*, Vol. 93, nr. 2, februarie 1935, pp. 86–87.

³³ ANR, Fond Castele și palate (se va prescurta CP), 105/1929, f. 50, Scrisoarea reginei Maria către doamna Beckley, Cotroceni 16 februarie 1929.

³⁴ Marie, Queen of Romania, *The Story of My Life*, Vol. I, ediția a VI-a, Cassell, Londra, iulie 1936, p. 5.

le-am trecut numele sub tăcere”³⁵. Dorința ei inițială a fost de a folosi pentru copertă atât heraldica englezească, cât și cea românească, însă editorii au insistat să rămână doar cea românească drept ilustrație.

Primul volum de memorii cuprindea două părți: „Copilăria” și „Tinerețea”, fiecare având câte șase capitole. Prima parte descria locurile copilăriei: Eastwell Park, Osborne, Clarence House, locuri din Scoția, Rusia, Malta, Coburg. Locul ei de naștere, Eastwell Park, reședința familiei Edinburgh timp de 12 ani, începând cu anul 1874, era descris cu bucurie și nostalgie:

Oricât aș îmbătrâni, mirosul frunzelor uscate de toamnă îmi va aduce mereu în fața ochilor imaginea vechii case englezești... Acea aromă, oriunde aș fi, îmi evocă viziunea locului Eastwell Park, cu cărările sale prin pădure, pe care le băteau pașii noștri de copii. Iar în bucătăria grădinii de vară mă întâmpina parfumul frunzelor de violete amestecat cu altul, moale, de cartof și de saci vechi... pentru ca, puțin mai încolo, să simt mirosul ușor amar al dafinilor înalți, la umbra cărora dormeam, încântați de aura de mister și de vis a pasajelor umbroase. Și cedrul uriaș de pe pajiștea din fața casei, ale cărui ramuri atingeau pământul, încât trebuia să ne târâm pe sub ele. Copacul acela era ca o catedrală, în care fiecare dintre noi avea refectoriul său³⁶.

Aceeași sensibilitate acută se regăsește și în descrierile Mariei referitoare la casa *Osborne*, ori *Swiss Cottage* [cabana elvețiană] de pe insula Wight. Pentru ea, natura constituia refugiul absolut:

Osborne – reședința de vară a bunicii, cu terasele ei minunate și cu draga de ea ieșind în curte pentru micul dejun sub un parasolar verde, imens, fixat în pământ, înconjurată de câini coolie și sky-terrieri aduși de scoțienii în kilt tradițional și de indieni cu mișcări suple, neauzite, care ne lăsau cu gurile căscate de admirație. Aerul răspândea aroma delicioasă a cafelei, amestecată cu irezistibilul miros al unei anumite prăjiturele, după care, noi, copiii ne dădeam în vânt și din care, uneori, aveam voie să gustăm... Dar mai

³⁵ ANR, CP, 105/1929, f. 51, Scrisoarea reginei Maria către doamna Beckley, Cotroceni, 16 februarie 1929.

³⁶ Marie, Queen of Romania, *The Story of My Life*, Vol. I, ediția a VI-a, Cassell, Londra, iulie 1936, pp. 8–14.

ales era cabana elvețiană unde tata împreună cu frații lui au plantat fiecare câte o mică grădină. Cele nouă grădini miniaturale erau îngrijite ca în vremurile de demult când generația mai în vârstă erau încă copii și, totuși, parfumul crinului alb îmi readuce în memorie grădina „cabanei elvețiene”, locul unde prima oară m-a izbit cu toată puterea miresmei sale. Și, pe cât de minunată era senzația de atunci, pe atât de minunată este și acum³⁷.

În Malta, Maria era în bune relații cu principele George, viitorul rege George al V-lea. Într-o versiune a cărții *Povestea vieții mele* ea consemna despre acea perioadă:

...începând de la vârsta de treisprezece ani, întotdeauna un bărbat sau băiat era îndrăgostit de mine! Primul meu adorator a fost George, vărul meu, acum regele Angliei. Pe atunci eram ceva inocent și nedefinit, o ființă cu un bogat păr blond, dar îmi aduc aminte cu emoție de inconfundabila lui dragoste. Atunci am simțit prima oară tentația de a dărui, să răspund sentimentului, să dau tot ce-i mai bun în mine.

Ce-aș fi putut eu dărui? Pe atunci totul era foarte vag și tot ce știam era că aș fi vrut să câștige și alții de pe urma abundenței iubirii pe care o simțeam inundându-mi ființa și care-mi izvora din inimă ca o fântână efervescentă a fericirii laolaltă cu irezistibila dorință de a o împărtăși cu alții, într-un splendid imbold de fraternitate³⁸.

Principele George obișnuia s-o numească „Missy, pisicuța”. În martie 1888 acesta îi mărturisea:

Îți mulțumesc de o mie de ori pentru mica și delicata scrisoare pe care am primit-o în dimineața asta, cât și pentru buchetelul de violete pe care o să-l pun în cartea mea de rugăciuni și o să-l păstrez veșnic. Nici nu știi cât de rău mi-a părut că a trebuit să-mi iau rămas bun de la draga mătușă Maria și de la voi toți... Îmi pare rău să aud că tu și „Ruby” ați căzut – ce amuzant trebuie să fi fost! – dar mă bucur că nu te-ai rănit. Deci căpitanul Bourke te însoțește acum la călărie; sper să aibă grijă de tine la fel de atent ca și mine³⁹.

³⁷ ANR, RM, III/7, f. 110.

³⁸ Marie, Queen of Romania, *The Story of My Life*, Vol. I, ediția a VI-a, Cassell, Londra, iulie 1936, pp. 50–51.

³⁹ ANR, RM, V/ 981, Scrisoarea principelui George către principesa Maria, 13 martie 1888.

Missy & George

Prietenia lor a durat o viață întreagă. Așa cum arată corespondența lui George cu regina-bunică Victoria, la un moment dat s-a ridicat chiar problema unei căsătorii între el și principesa de Edinburgh.

Pentru Maria educația a însemnat disciplină, dar exista și plăcerea petrecerii timpului liber:

Dacă inocența excesivă era tradițională în familie, tot așa era, din fericire, și o altă tradiție, aceea a bucuriei de a trăi; tinerii se bucurau de toată distracția, puteau să alerge liberi împreună cu prietenii de vârsta lor, să călărească, să înoate, să joace tenis, să râdă, să cânte și să se bucure din toată inima⁴⁰.

⁴⁰ ANR, RM, III/7, f. 112.

Maria și Ferdinand

Volumul memorialistic se încheie cu momentul căsătoriei sale cu Ferdinand, principele moștenitor al României, în destinul Mariei producându-se astfel schimbări. Maria Alexandrovna, mama ei, nu dorise un ginere englez și nici vreo căsătorie între veri pri-mari, care era interzisă de biserica rusă, ortodoxă. Dar, ca o ironie a sorții, cea de-a doua fiică, Victoria Melita – *Ducky* [Rățușca] – s-a măritat cu Ernest de Hesse, un văr primar pe linie paternă; chiar și cel de-al doilea ei mariaj a fost tot cu un văr primar pe linie maternă.

Un posibil motiv de natură politică al căsătoriei Mariei cu Ferdinand ar fi fost acela de a pune capăt disputelor teritoriale dintre Rusia (unde fratele Mariei Alexandrovna era țarul Alexandru al III-lea) și România, cu privire la Basarabia⁴¹. Evident, o astfel de relație matrimonială putea constitui baza pentru o mai bună înțelegere între Rusia și România⁴².

Unele amintiri nu au fost mărturisite în memoriile publicate, ele vorbesc despre ne-mulțumiri din ziua cununiei: „N-am fost în cea mai bună formă și am fost dezamăgită de mine însămi. Diadema nu mi se potrivea, rochia destul de grea, din mătase albă, nu mă puneă în valoare, iar voalul fusese prins într-un mod foarte complicat”⁴³. Din punctul de vedere al scriitorului, Maria considera că era foarte bine să încheie volumul cu pregătirea plecării spre România, căci „dacă am reușit să-i captivez pe cititorii mei, cu ce am scris până acum, mă vor urma și în acea «îndepărtată țară», în următorul volum”⁴⁴.

Pe parcursul lucrului la primele două volume, în vederea publicării, Curtis Brown o sfătuiește pe Maria „să restrângă povestea primilor ani și să dea mult mai multe detalii din perioada când a devenit regină [consoartă], după moartea fostului rege. Ea a fost de acord cu această strategie dar se temea ca nu cumva «cartea să devină prea mare pentru că erau foarte multe de spus despre acel răstimp»”⁴⁵.

⁴¹ Basarabia a fost sub stăpânire țaristă din 1812; în 27 martie 1918 s-a unit cu România.

⁴² Diana Fotescu, „The Marriage of Princess Marie of Edinburgh and Ferdinand Crown Prince of Romania”, în *Royalty Digest. A Journal of Record*, Vol. X, nr. 11 (Marea Britanie, mai 2001), p. 334.

⁴³ ANR, RM, III/62, f. 91, „A Book of Remembrance”; pentru comparație vezi Marie, Queen of Romania, *The Story of My Life*, Vol. I, ediția a VI-a, Cassell, Londra, iulie 1936, p. 287.

⁴⁴ ANR, CP, 105/1929, f. 51, Scrisoarea reginei Maria către doamna Beckley, Cotroceni, 16 februarie 1929.

⁴⁵ *Ibidem*.

Al doilea volum era compus din două părți: *Tânără soție* și perioada 1906–1914. Prima parte acoperea sosirea ei la București și primele cunoștințe pe care și le-a făcut în înalta societate românească; apoi, nașterea principelui Carol (viitorul rege Carol al II-lea) și a celorlalți copii (Elisabeta, Mignon și Nicolae); încoronarea țarului Nicolae al II-lea al Rusiei; boala soțului ei, principele moștenitor Ferdinand; întâlniri cu politicienii români, sfetnicii regelui Carol I, precum și prietenii Mariei: Contele și Contesa Larisch, Waldorf și Pauline Astor, Maruka Cantacuzino; prima sa vizită în Anglia, sau călătoriile la Darmstadt, Rosenau, Coburg, Tegernsee și Sigmaringen din Germania; de asemenea, apar și relatările despre încoronările de la Moscova, din 1896, și Londra, în 1902 și 1911. Partea a doua a volumului al doilea este dedicată anilor în care a fost principesă de Coroană. Capitolele „Vizite regale în România” care descriu vizita împăratului Franz Iosef, din 28 septembrie 1896, împreună cu contele Goluchowski și generalul Beck, și „Saraievo și după” despre uciderea lui Franz Ferdinand și începutul războiului, declarația de neutralitate a României și moartea regelui Carol I, conțin pagini semnificative în legătură cu evenimentele istorice în care au fost implicate multe dintre familiile regale europene.

Într-un manuscris nepublicat, variantă a memoriilor tipărite, Maria își arată mult mai direct nemulțumirea față de primii ani petrecuți în România, fiind îndurerată de părăsirea locurilor natale. În acest text, scris la persoana a treia, ea spunea „că nu a fost adusă în România pentru a fi adorată și răsfățată în fel și chip; ci pentru a face parte din construcția imaginată de regele Carol. A fost importată pentru a fi șlefuită, educată și antrenată conform viziunii marelui bărbat”⁴⁶. În același context notează: „Acum cercul familiei s-a restrâns la bătrânul unchi Carol, regele, și soțul meu subjugat de cultul pentru bătrânul de fier, tremurând mereu la gândul că acțiunile sale l-ar putea nemulțumi pe acest sclav al datoriei care era capul familiei!”⁴⁷

După separarea de familie și de prieteni, totul îi părea principesei rece și straniu, de la arhitectura orașului și până la palatul regal:

Bântuiam tristă ore întregi, în timp ce tânărul meu soț era la treburile sale militare, singură în camerele acelea pe care le uram, încăperi grele, nemțești, opulente, pline de

⁴⁶ ANR, RM, III/58, f. 64; și ANR, RM, III/7, f. 105.

⁴⁷ ANR, RM, III/7, f. 105.

ornamente, apăsătoare, pompoase, fără vreun ungher în care să te poți adăposti. Totul era „Altdeutsch” și nu de cea mai bună calitate!... Toate bogățiile aduse de acasă erau pierdute, nu-și găseau locul aici, nu se potriveau, păreau aproape absurde, la fel de pierdute ca și mine, absurd, mizerabil, o ființă umană smulsă din rădăcini, departe de casă și incapabilă să mă adaptez la nou.⁴⁸

În acest loc nefamiliar, Maria avea viziuni stranie legate de vechea ei casă, dragă și abandonată, de libertatea ei de odinioară. Tânăra simțea că România era o țară nouă, „în devenire, fără tradiții vechi, cu o dinastie care căuta să-și câștige respectul, de aceea niciun risc nu era acceptat, prietenii nu erau întotdeauna cei mai buni sfătuitori, plus că favoritismul crea gelozii, astfel încât era mai sigur să nu ai prieteni”⁴⁹.

S-a trezit – scria *Times Literary Supplement* – încă de la începutul sosirii ei la București, sub tutela acestui maniac al disciplinei și conservator rege, Carol I, care s-a zbatut mai mult decât oricine altcineva să construiască România modernă și căruia regina Maria i-a realizat un portret care va rămâne o sursă de inspirație pentru istoricii din viitor⁵⁰. Maria l-a descris făcând un paralelism de excepție cu un alt remarcabil monarh balcanic, țarul Ferdinand al Bulgariei⁵¹.

Îndatoririle regale au adus-o pe tânăra principesă moștenitoare față în față cu tot felul de evenimente, specifice protocolului Casei Regale române. Unul dintre acestea a fost mutarea în noua reședință oficială, de la Palatul Cotroceni din București, în primăvara anului 1896. La acest palat Maria a dorit să reconstituie ceva din atmosfera copilăriei. Salonul de aur amintea de tradițiile celtice, mai ales prin crucea celtică, dar și crinul, simbolul purității, simbol care în aceeași măsură amintea de *Osborne House*.

Anul 1897 aduce multă tristețe la Cotroceni. Ferdinand s-a îmbolnăvit de febră tifoidă și timp de câteva zile a fost în pragul morții. Un schimb constant de telegrame a avut

⁴⁸ *Ibidem*, f. 107.

⁴⁹ *Ibidem*, f. 106.

⁵⁰ Recenzie – „The Story of My Life” by Marie, Queen of Romania, volume II: „A Romanian Crown Princess”, în *The Times Literary Supplement*, 18 octombrie 1934, p. 703.

⁵¹ *Ibidem*.

loc între Casele regale română și britanică. Dacă Ferdinand ar fi murit, viața Mariei s-ar fi schimbat complet, chiar dacă avea copii, iar principele Carol era viitorul moștenitor al tronului. Dar Ferdinand s-a însănătoșit. Totuși, convalescența sa a împiedicat cuplul princiar să participe la Jubileul de Diamant al reginei Victoria, ultima mare întrunire de familie a secolului al XIX-lea de la Londra. România a fost reprezentată prin personalul diplomatic de Bălăceanu, iar Casa regală a trimis ca emisar special pe generalul Pencovici, precum și pe aghiotantul regelui, colonelul Georgescu.

Cel de-al treilea volum al memoriilor este intitulat *Ani de război*. Maria a parcurs toate evenimentele majore ale războiului din România: perioada de neutralitate; moartea reginei Elisabeta, pe care o va descrie de o manieră unică; decizia de a intra în război de partea Aliaților; invazia germană; moartea principelui Mircea; retragerea de la Iași; viața grea de campanie; epidemia de tifos; voluntariatul în spitalele de campanie împreună cu fiicele ei, Mignon și Elisabeta; pacea infamantă cu Germania; sfârșitul războiului și nașterea României Mari.

Referitor la aceste importante evenimente politice, Maria își amintește că „am făcut totul fără prea multă osteneală ori implicare politică. Având o compasiune înăscută pentru umanitate, n-am simțit nevoia de a fi dură, în niciun caz în mod intenționat”⁵².

Volumul al treilea include numeroase extrase din caietele-jurnal ale Mariei, dificultatea pentru autor fiind alegerea pasajelor, de aceea stilul diferă față de volumele anterioare. Regina admitea că „fiecare pagină este atât de plină de evenimente, încât parcă toate ar merita citate, dar voi alege până la urmă doar pe acelea care exprimă cel mai bine pulsul timpurilor respective”⁵³.

O recenzie publicată în *Times Literary Supplement* preciza că regina fusese „inima și sufletul apărării României în iarna amară și tragică dintre 1916 și 1917”, iar „țara care a adoptat-o îi este datoare cu multă gratitudine pentru neobositele ei eforturi, în beneficiul răniților și bolnavilor”⁵⁴. Dar acest al treilea volum a avut parte, în Anglia, și de critici.

⁵² ANR, CP, 105/1929, f. 51, Scrisoarea reginei Maria către doamna Beckley, Cotroceni, 16 februarie 1929.

⁵³ Marie, Queen of Romania, *The Story of My Life*, Vol. III, ediția a III-a, Cassell, Londra, aprilie 1935, p. 4.

⁵⁴ Recenzie – „The Story of My Life” by Marie, Queen of Romania, volume III: „War-time Romania”, în *The Times Literary Supplement*, 14 martie, 1935, p. 151.

POVESTEA VIEȚII MELE. CAPITOLE TÂRZII

Regele George și regina Mary

Țarul Nicolae al II-lea și familia sa

Revista *Illustrated London News* avea rezerve asupra caracterului extrem de personal al memoriilor, cât și a copleșitoarei conștiințe a datoriei regale pe care acestea le atestă în permanență⁵⁵.

În timpul războiului, premierul Brătianu a încurajat-o pe Maria să-și cultive relațiile cu Aliații. Ea își amintește:

Țarul Rusiei și regele Angliei fiind amândoi verișorii mei primari, astfel încât era ușor pentru mine să am legături neoficiale cu ei și desigur că eram gata să-mi servesc țara pe orice cale. Având în vedere că atât regale, cât și primul ministru aveau deplină încredere în mine, eram mai inițiată în secretele de stat decât se obișnuiește pentru o regină. Mă considerau un ajutor prețios și așteptau de la mine să-mi îndeplinesc datoria⁵⁶.

Pregătită de Brătianu cu un bagaj de date istorice și geografice despre România, regina Maria a susținut, prin corespondența cu regele George al V-lea al Marii Britanii și cu țarul Nicolae al II-lea al Rusiei, interesele României. Maria scria într-una din scrisori: „Chiar înainte de moartea Unchiului, țara începuse să mă privească ca pe un sprijin puternic al visului ei național”⁵⁷. Volumul al treilea al memoriilor conține o selecție a corespondenței cu cei doi veri, inclusiv ultimul mesaj al țarului, din 1917, pe care Maria l-a privit ca pe o binecuvântare: „Fie ca Dumnezeu să vă hărăzească victoria finală și îndeplinirea tuturor speranțelor”⁵⁸.

După negocieri îndelungate cu reprezentanții Antantei și încheierea unor convenții militare și politice, România a declarat, la 27 august 1916, război Imperiului Austro-Ungar, decizie în care Maria exercitase o oarecare influență. Conform spuselor Contelui de Saint-Aulaire, ministrul francez în România, „Regina Maria a îmbrățișat cauza războiului precum alții o religie”⁵⁹. Ea a pus bazele unei organizații numite *Regina Maria*, dezvoltând o rețea de spitale în Moldova și un serviciu de ambulanță. Maria a inițiat

⁵⁵ *Illustrated London News*, 6 aprilie 1935, p. 582.

⁵⁶ Marie, Queen of Romania, *The Story of My Life*, Vol. III, ediția a III-a, Cassell, Londra, aprilie 1935, p. 25.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 26.

⁵⁸ *Ibidem*, pp. 153–155.

⁵⁹ Saint-Aulaire Auguste Felix Charles de Beaupoil, *Confession d'un vieux diplomate*, Flammarion, Paris, 1953, p. 399.

Dr Fergus Armstrong, Mignon si regina Maria, 13 octombrie 1917.

colaborări cu organizații precum Crucea Roșie Britanică și cea Americană; a publicat mai multe cărți, precum *Țara mea*, sumele provenite din vânzarea lor fiind în beneficiul operațiunilor Crucii Roșii Britanice ce activa în România.

Cu toate demersurile făcute de Maria, în presa de epocă din România circulau două tipuri de informații: cele oficiale – care susțineau Antanta și aminteau de prezența în spatele frontului sau în spitale a reginei, și cele susținute de germanofili, interesați în denigrarea ei. Așa cum spunea politicianul I. G. Duca, aceștia o acuzau pe regină pentru intrarea noastră în război⁶⁰.

⁶⁰ I. G. Duca, *Memorii. Războiul*, Vol. IV, Ed. Machiavelli, București, 1994, p. 130.

Maria se simțea optimistă după victoriile din vara anului 1917⁶¹ și scria: „în ciuda exemplului rău al rușilor, care în majoritate au devenit bolșevici, abandonându-și zilnic pozițiile, cu miile, soldații noștri, subnutriți, cu armament insuficient au rămas neclintiți până la ultimul om, de nezduncinat în mijlocul căderii aliatului de odinioară”⁶². Numai dezintegrarea completă a armatei ruse i-a împiedicat pe români să-și continue triumful prin acțiuni ofensive. În acele momente grele, Maria nota: „Să stai liniștit și să mori sufocat între trădătorii ruși și germanii care ne urăsc este într-adevăr o moarte prea nevrednică”. Motivul principal al îngrijorării reginei era că Antanta se va folosi de o pace separată pentru a eluda angajamentele teritoriale:

Dacă suntem sortiți să murim, cel puțin să afle aliații noștri că nu am murit ca niște neghiobi, ci ca niște eroi conștienți, știind că am fost vânduți și trădați, și că prin modul în care, prin eșecul altora, frontul nostru a devenit inutil, marii noștri protectori au început să se certe și să se tocmească cu noi dacă vor putea să-și țină vreuna dintre promisiunile pe care ni le-au făcut când erau încă în plină forță, înainte ca revoluția rusă să ne taie beregata!⁶³

Deși nu a putut împiedica depunerea armelor, Maria a reușit să obțină promisiuni din partea guvernului britanic, care „va sprijini interesele și cererile României, indiferent cât de mult va fi aceasta obligată acum să cedeze”⁶⁴. În paralel, la insistențele lui Brătianu, miniștrii țărilor aliate au semnat la Iași o scrisoare în care se afirma că „România, după ce s-a luptat eroic până la limitele extreme ale posibilului, a fost pusă prin trădarea rușilor în situația de a se retrage până în momentul în care a fost absolut necesar să depună armele și deci armistițiul nu va afecta înțelegerile încheiate de aliați cu ea”⁶⁵.

⁶¹ Vezi V. Drăgușanu, *Regina eroilor*, Iași, 1918.

⁶² Marie, Queen of Romania, *The Story of My Life*, Vol. III, ediția a III-a, Cassell, Londra, aprilie 1935, p. 222.

⁶³ *Ibidem*, p. 295.

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ Saint-Aulaire, *Confession...*, p. 440.

În fața iminentei semnări a păcii cu Puterile Centrale din 1918, regina s-a opus, afirmând că există o singură cale pentru a păstra onoarea în fața unei păci infame și aceea era abdicarea, ceea ce nu s-a întâmplat datorită evenimentelor ulterioare.

Odată cu plecarea misiunilor aliate și preluarea de către inamic a mijloacelor de comunicație prin telefon și telegraf, suveranilor români Ferdinand și Maria li s-a impus izolarea. Într-un gest de sfidare, Regina a trimis trei cablograme, din care una regelui George al V-lea al Marii Britanii, în care îi cerea acestuia să nu uite familia ei și mai ales România, plângându-se că „pacea nu este pace, este ocupație străină, este o moarte vie, este strangulare”⁶⁶.

Revista americană *Literary Digest* a publicat un articol intitulat „Maria, Regina României cucerite îl înfruntă pe Kaiser”. Articolul sublinia împotrivirea Mariei de a fi monarh într-o țară „aflată sub ocupația germană”, ea „refuzând să recunoască tratatul de pace dintre mica ei țară și Germania”⁶⁷. Același lucru îl confirmă consilierul imperial Hortmann de la București care informa Ministerul de Externe german despre atitudinea reginei Maria. Ca o măsură de precauție, s-a transmis ministrului de externe dorința Kaiserului de a monitoriza corespondența reginei, inclusiv cea cu sora ei, Beatrice, Infanta Spaniei⁶⁸, care facilita transmiterea corespondenței surorii sale.

Reintrarea României în război la 10 noiembrie 1918 și înfăptuirea Marii Uniri a fost urmată de recunoașterea internațională a acesteia la Conferința de Pace de la Paris.

Cel de-al treilea volum al memoriilor se încheie cu reîntoarcerea în București a familiei regale, la 1 decembrie 1918. Conform amintirilor Mariei, războiul se încheiase, dar erau „atât de mulți morți, în întreaga lume... care astăzi nu mai puteau trăi bucuria clipei de victorie, nici deplânge ceasul înfrângerii”⁶⁹.

⁶⁶ Marie, Queen of Romania, *Ordeal: The Story of My Life*, Ch. Scribner's, New York, 1935, p. 326.

⁶⁷ „Marie, Queen of Conquered Romania, Defies the Kaiser”, în *Literary Digest*, Vol. 57, 8 iunie 1918, pp. 56–59.

⁶⁸ ANR, Microfilme SUA, Rola 26, T.136-89, S.A. Rumanian Nr.1/15, Vol. 2, Ministerul de Externe german, secția A: Acte secrete privind familia regală, 22 august 1918.

⁶⁹ Marie, Queen of Romania, *The Story of My Life*, Vol. III, ediția a III-a, Cassell, Londra, aprilie 1935, p. 445.

CUPRINS

CUVÂNT-ÎNAINTE	5
MULȚUMIRI	7
REGINA MEMORIALISTĂ	9
CAPITOLE TÂRZII	44
I. RECONSIDERĂRI POSTBELICE	47
II. EFORTURI	59
III. CONFERINȚA DE PACE	71
IV. ANGLIA	101
V. DIN NOU ÎN PARIS	129
VI. ACASĂ	159
VII. TRANSILVANIA	169
VIII. GRIJI POLITICE	183
IX. FIRE RUPTE	195
X. PRIMUL PARLAMENT AL ROMÂNIEI MARI	205
XI. RECONSTRUCȚIE SOCIALĂ ȘI ACTIVITĂȚI DE BINEFACERE	211
XII. ÎNCERCÂND A LINIȘTI TUMULTUL	221
ÎNCORONAREA DE LA ALBA IULIA	229
POSTSCRIPTUM	245
LISTA SCRIERILOR REGINEI MARIA (SELECȚIE)	251
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ	259
INDICE DE NUME	263

Istoria cu blazon este istoria elitelor autentice. Este povestea unei lumi care a strălucit prin stil, inteligență, bun-gust și subtilitatea conversației din saloane. Este istoria unor oameni care au fost binecuvântați nu numai cu avere și ranguri, ci și cu patriotism, spirit de sacrificiu și simțul datoriei.

Studii istorice, jurnale, memorii, monografii, evocări, literatură „cu ștaif”, reeditări sau mărturii inedite ne vor ajuta să recuperăm istoria dramatică și plină de farmec a vechilor elite românești sau de pe alte meleaguri.

Purtați de dorința de a ne aminti cine suntem, să deschidem vechile cufere rămase de la bunici, să suflăm praful de pe blazon și să-l purtăm, cu mândrie, pe o carte.

Povestea vieții mele. Capitoile târzii

Memorii regăsite ale reginei Maria

Volumul de față, al patrulea din *Povestea vieții mele*, reprezintă un document istoric de excepțională importanță pentru istoriografia regalității, scris de unul dintre cei mai reprezentativi participanți la evenimentele imediat următoare Primului Război Mondial. Regina Maria oferă amănunte din poziția de diplomat ad-hoc al României la Paris, în contextul desfășurării Conferinței de Pace. Este un martor regal inedit, care consemnează întrevederi cu personalitățile momentului, Woodrow Wilson, Raymond Poincaré, Georges Clemenceau ori David Lloyd George. Călătoria în Anglia la familia regală britanică are aceeași însemnătate diplomatică, facilitând, printre altele, o întrevedere a premierului Brătianu cu regele George al V-lea.

Reîntorsă la București, Maria susține o conferință de presă, fapt neobișnuit, ieșind din regulile stricte monarhice, mai ales pentru o regină consoartă. Volumul memorialistic cuprinde deopotrivă impresiile vizitei făcute alături de regele Ferdinand în Transilvania, apoi ultima întâlnire cu mama sa, ducesa de Coburg, precum și momente postbelice cu simbolistică specială: deschiderea primului parlament al României Mari, încoronarea de la Alba Iulia, un ceremonial suprem regal ce consfințează noul statut politico-juridic al țării, toate acestea alături de eforturile sale diplomatice pentru reconstrucția țării și ajutorarea celor săraci, a văduvelor și orfanilor de război.

Diana Mandache

„În perioada imediat postbelică, Maria și-a jucat rolul cel mai mare al vieții ca reprezentant neoficial al României la Conferința de Pace de la Paris în 1919. A făcut mai mult decât să dea o strălucire regală cauzei naționale; în ochii lumii, ea a devenit România însăși. Memoriile *Capitoile târzii* se constituie într-o binemeritată completare a operei literare a reginei Maria, fiind înțesată de anecdote și portrete pline de viață... Faptele sunt cunoscute acum mulțumită istoricului Diana Mandache, care a fost convinsă de supraviețuirea acestora și a cercetat timp de șapte ani arhivele în căutarea lor. Ea a realizat o muncă deosebită în pregătirea publicării acestui manuscris.”

ROYALTY, „Zile de triumf amintite cu înțelepciune și tristețe”

Carte recomandată de

Historia

